

ระบบปฏิบัติการเรียนรู้
เพื่อการเรียนรู้ที่ดีของคนทั้งหมด
(Good Learning for All)

ประเวศ วะสี

รองประธานมูลนิธิสาคคี-สฤษฎีวงศ์

จัดพิมพ์โดย สำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ประเทศไทยต้องเป็นประเทศคุณภาพ

๑.

ประเทศไทยต้องเป็นประเทศคุณภาพ

เมื่อก่อน สิงคโปร์ มาเลเซีย และเกาหลี ล้วนยากจนและล้าสมัยกว่าไทย ใน ๕๐ ปีที่ผ่านมาประเทศทั้ง ๓ เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วเลยประเทศไทยไปไกล ซึ่งก็ดูเหมือนประเทศไทยถดถอย ถ้าเป็นเช่นนี้อีกต่อไปประเทศเวียดนาม เขมร ลาว และพม่า ก็จะขึ้นหน้าเราไป

ทำไมประเทศไทยจึงถดถอย

คำตอบคงจะหนีไม่พ้นว่าเราประสบความสำเร็จล้มเหลวในการพัฒนาคุณภาพคน

ระบบของเราไม่สามารถสร้างคนไทยให้เป็นคนดีและเก่ง ที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เข้มแข็ง ระบบรัฐราชการของเราเป็นระบบอำนาจมากกว่าระบบสร้างคนดีและเก่งให้ประเทศ

เราลงทุนเรื่องการศึกษามาก แต่ระบบการศึกษาของเราเป็นระบบท่องวิชามากกว่าระบบพัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์ แต่การท่องวิชาไม่สามารถสร้างคนดีและคนเก่งได้ แต่เราก็สร้างความเชื่อมั่นมาอย่างมองไม่เห็นเป็นอื่นว่า การศึกษาคือการสอนถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้เรียนท่องจำ ทั่วๆไปใครก็รู้คำโบราณที่ว่า

สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ

มนุษย์เรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการลงมือทำ แต่เราก็จัดการศึกษาของเราเป็นแบบ “สิบปากว่า” ซึ่งเกิดความสูญเปล่ามหาศาล

มนุษย์ต่างจากสัตว์ทุกชนิดแม้แต่ทวดา ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมาก สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ คนธรรมดาเรียนรู้จนเป็นพระพุทธรูปเจ้าก็มี ความสามารถในการเรียนรู้จึงเป็นคุณลักษณะพิเศษของความเป็นมนุษย์ ชีวิตของแต่ละคนมีค่ามาก ควรจะมีโอกาสได้พบการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ที่พัฒนาเขาให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์

ถ้าคนทุกคนเป็นบุคคลเรียนรู้

สังคมทั้งสังคมก็จะเป็นสังคมเรียนรู้

การเรียนรู้ที่ดีทำให้เกิดคุณภาพ

คุณภาพทำให้เกิดสมรรถภาพ ความดี ความงาม และความสุข

ถ้าประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีสมรรถภาพ ความดี ความงาม และความสุข

ประเทศไทยต้องเป็นประเทศคุณภาพ

ประเทศไทยจะเป็นประเทศคุณภาพ ต่อเมื่อคนไทยทั้งมวลเป็นบุคคลเรียนรู้ และมีการเรียนรู้ที่ดี

การปฏิรูปการเรียนรู้ให้คนไทยทั้งมวลเป็นบุคคลเรียนรู้ และมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี จึงเป็นหัวใจของการพัฒนา และเป็นระเบียบวาระแห่งชาติที่คนไทยทุกคนและสังคมทุกภาคส่วน ควรเห็นคุณค่าและแสวงหา เพราะการเรียนรู้ที่ดีเป็นรัตนะของชีวิต ยิ่งกว่าเพชรพลอยใดๆ เพราะนำไปสู่สมรรถภาพ ความดี ความงาม และความสุข ซึ่งเป็นไปได้สำหรับทุกคน

๒.

กระบวนการเรียนรู้ที่ดีคืออะไร

ทุกคนควรแสวงหาและช่วยให้เพื่อนมนุษย์ได้พบกระบวนการเรียนรู้ที่ดี

กระบวนการเรียนรู้ที่ดีนั้นเป็นอย่างไร ควรจะเป็นโจทย์ประจำของทุกคน ทุกองค์กร ทุกสถาบัน และพยายามแสวงหาคำตอบอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการค้นคว้าหาความรู้จากทั่วโลก และทั้งจากการลองปฏิบัติเองหรือการวิจัย ที่เรียกว่าการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้

การเรียนรู้น่าจะประกอบด้วยองค์ ๓ หรือ ไตรยางค์แห่งการเรียนรู้ คือ

(๑.) **องค์ที่ ๑ เรียนรู้จากการทำเป็น** การเรียนจากการทำเป็นหรือให้ทำเป็น เป็นธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ เช่น เรียนรู้ให้ดูคนมเป็น ให้นั่ง ให้อยืน ให้เดิน ให้พูด ให้ขี่จักรยาน ให้ทำอะไรๆเป็น เมื่อทำอะไรเป็นก็มีความสุข และความสนุก ทุกคนเคยมีประสบการณ์นี้มาแล้ว การเรียนรู้ที่ดีควรจะมีมีความสุข และความตั้งใจที่จะทำสิ่งดีๆนั้นอีก ไม่ใช่ทำให้การศึกษาเป็นความทุกข์ แล้วผู้คนเกลียดการศึกษาอย่างที่

เมื่อการเรียนรู้เป็นความสุข ผู้คนก็จะรักการเรียนรู้ และกลายเป็นบุคคลเรียนรู้

คนเราถ้าได้ทำสิ่งที่ชอบจะมีความสุข แต่ละคนมีความชอบไม่เหมือนกัน การศึกษาจึงไม่ใช่บังคับคนทั้งชาติมาท่องวิชาเหมือนกัน แต่ให้แต่ละคนมีทางเลือกทำสิ่งที่เขาชอบ เมื่อเขาได้ทำสิ่งที่เขาชอบเขาจะมีความสุข ทำได้ดี ทำได้นาน ทำให้ประณีต ทำให้ได้ฝึกฝน ความอดทน หรือความเพียร และความประณีต ความประณีตก็คือความงามที่จะมาพัฒนาจิตใจ เป็นการพัฒนาคุณภาพคนอย่างยิ่ง

การเรียนจากการทำเป็นนั้นง่ายและสนุก เพราะมีคนอื่นทำด้วย อาจจะเป็นพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน คนในชุมชน ตรงนี้อาจเรียกว่าเป็น **การเรียนรู้ในวิถีวัฒนธรรม วัฒนธรรม** คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ การเรียนรู้ร่วมกันจึงง่ายและ

เกือบเป็นอัตโนมัติ ในสมองมีกลุ่มเซลล์กระจกเงา (Mirror neuron) ที่เมื่อเห็นคนอื่นทำ ก็ทำให้ทำได้เลย คนโบราณจึงว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interaction learning through action) มีประโยชน์เป็นเอกปรีายาย เป็นการฝึกให้เข้าใจคนอื่น เห็นคุณค่าของคนอื่น รักคนอื่น เกิดจิตร่วม ปัญญาร่วม ซึ่งให้ความสุข ความอบอุ่น ความสำเร็จ และสุขภาพดี บางคนอธิบายว่าให้ความสุขประดุจบรรลุนิพพาน การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการฝ่าความยากและอุปสรรคต่างๆ

การทำเป็นนั้นก็หมายถึง มีทักษะต่างๆที่จำเป็นแก่ชีวิตและการอยู่ร่วมกัน ดังที่มีผู้เสนอว่าการเรียนที่สำคัญที่สุดคือการเรียนรู้ให้มีทักษะสำหรับชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skill) เช่น ทักษะในการทำงาน ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการเรียนรู้ ... ทักษะอะไรๆก็เติมเข้าไปได้อย่างเป็นพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การมีอาชีพมีรายได้ เป็นการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่ง เด็กๆที่ทำงานแล้วมีรายได้จะภูมิใจมาก และเรียนรู้ที่จะเก็บหอมรอมริบ จะมูมานะอดทนมากขึ้น จะพยายามหาความรู้ให้ทำงานได้ดีขึ้นเพื่อจะได้มีรายได้มากขึ้น การเรียนรู้จากการทำงานมีรายได้จึงเป็นการพัฒนาคนที่ดีกว่าการท่องหนังสือมาก รวมทั้งฝึกให้มีความรับผิดชอบ ภาคธุรกิจมีปัญหากับผู้จบปริญญาทุกวันนี้นอกจากทำงานไม่เป็น ไม่อดทน ไม่รับผิดชอบ การเรียนโดยท่องหนังสือไม่สามารถสร้างคุณสมบัติในการทำงานเป็น มีความอดทน และความรับผิดชอบได้ แต่การเรียนรู้จากการมีอาชีพมีรายได้จะสร้างคุณสมบัติเหล่านี้ได้ รวมทั้ง**ทักษะในการจัดการ** ซึ่งมีความสำคัญมากต่อการทำอะไรๆให้สำเร็จ อันเป็นภูมิปัญญาที่ขาดไปจากสังคมไทยเกือบจะโดยสิ้นเชิง เพราะการศึกษาที่เอาการท่องวิชาเป็นตัวตั้ง

การจัดการเป็น ยังทำให้คิดเชิงระบบ การจัดการคือการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆเข้ามาอย่างเหมาะสมให้บรรลุผลที่ต้องการ เหมือนการสร้างบ้าน การประกอบเครื่องรถยนต์ คนไทยคิดเชิงระบบเกือบไม่เป็นเลยเพราะการท่องวิชาเป็นวิชาๆจึงไม่เห็นข้างทั้งตัว

ขณะนี้มีความเข้าใจความสำคัญของการเรียนรู้จากการทำงานกันมากขึ้น ดังที่เรียกกันว่า**สหกิจศึกษา**บ้าง **Work-based learning** บ้าง **Context-based learning** บ้าง

ทักษะอย่างหนึ่งถ้าทำเป็นจะมีประโยชน์เหลือหลาย นั่นคือ **ทักษะในการเจริญสติ**

เรื่องการเรียนรู้จากการทำเป็นนั้นมีความพิศดารอันอาจเขียนเป็นหนังสือได้เล่มใหญ่ ดังที่มีหนังสือเกี่ยวกับ 21st Century Skill Education โดยสรุปก็คือการเรียนรู้เพื่อการทำเป็น หรือพัฒนาทักษะต่างๆ ควรเป็นปฐมบทแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อมโยงกับองค์ที่ ๒ และ องค์ที่ ๓ แห่งการเรียนรู้

(๒.) องค์ที่ ๒ เรียนรู้จากการคิดเป็น นี้เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากองค์ที่ ๑ คือการเรียนรู้จากการทำเป็น การที่จะทำเป็นหรือทำให้ได้ดีนั้นก็ต้องคิดเป็น คือ จากประสบการณ์ ข้อมูล ความรู้ที่มีอยู่ ถ้านำมาคิดด้วยความเป็นเหตุเป็นผลจะทำให้เกิดความรู้ที่เข้าใจสิ่งนั้นๆ ได้ดีขึ้น ลึกขึ้น กว้างขึ้น ทำให้การทำได้ผลดีขึ้น กระบวนการใช้เหตุผลก็คือ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการธรรมะ ธรรมะคือความเป็นเหตุเป็นผล

ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า “การชมหรือการติเตียนไม่ใช่ธรรมะ” ตรงนี้เราอาจจะไม่เข้าใจว่าทำไมจึงตรัสเช่นนั้น ทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ถือว่าการมองอะไรอย่างตายตัวเป็นธรรมะ การชมก็ดี การติเตียนก็ดี เป็นการตายตัว ในทางพุทธนั้นมองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นกระแสของเหตุปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผลส่งต่อกันไปอย่างเป็นพลวัต

ดังที่ตรัสต่อไปว่า “ธรรมะ คือ การที่รู้ว่า อะไรทำให้เกิดอะไร อะไรทำให้เกิดอะไร”

นั่นคือธรรมะ คือความเป็นเหตุเป็นผล

ตรงนี้อาจจะว่าธรรมะกับวิทยาศาสตร์ตรงกันในเรื่อง ความเป็นเหตุเป็นผล แต่มีต่างกันที่ ธรรมะต้องลดความเห็นแก่ตัวลงด้วย ความเป็นเหตุเป็นผลนั้นจึงจะเป็นของแท้ มิฉะนั้นอคติจะทำให้ความเป็นเหตุเป็นผลนั้นไม่ตรงหรือไม่แท้

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวหาว่าความเป็นเหตุเป็นผลที่แท้จริงลดความเห็นแก่ตัวได้

ในทางพุทธศาสนาคำว่าคิดเป็นอาจตรงกับคำว่า โยนิโสมนสิการ หรือ การใคร่ครวญดูโดยแยกกาย ทำให้ความคิดกลมกล่อมสมเหตุสมผลเกิดปัญญา

การคิดไม่เป็นทำให้ไม่รู้ว่าจะจริงอะไรไม่จริง อะไรมีคุณมีโทษอย่างไร ที่เรียกว่าไม่มีวิจารณ์ญาณ เกิดความหลงผิดได้ง่าย ตกเป็นเหยื่อโฆษณาชวนเชื่อเพื่อบริโภคนิยม หรือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของบางกลุ่ม หรือเอาความไม่จริงมาคิดว่าเป็นความจริง แล้วเกิดความวิตกกังวล ความทุกข์ หรือแม้เจ็บป่วยด้วยโรคซึมเศร้า เป็นต้น หรือเป็นประสาทกันไปอย่างขนานใหญ่ การเรียนรู้ที่ใช้หลักฐานข้อเท็จจริงประกอบด้วยความเป็นเหตุเป็นผล ทำให้รู้ (Cognition) สามารถแก้พฤติกรรมเบี่ยงเบนและโรคประสาทได้

การศึกษาไทยที่เน้นการท่องจำแต่คิดไม่เป็น ทำให้คนไทยคิดวิเคราะห์ไม่เป็นว่าอะไรจริง อะไรเท็จ อะไรเชื่อได้หรือไม่ได้ อะไรมีคุณหรือโทษอย่างไร ตกเป็นเหยื่อได้ง่าย และเข้าไปสู่ความมีจิตลักษณะและวิถีที่ขาดความสุขและความสร้างสรรค์ เกิดทุกข์สัมพันธ์อยู่ทั่วไป การเรียนรู้ที่ดียอมทำให้เกิดสุข และแก้โรคประสาทได้

การคิดเป็นหมายถึงการวิจัยด้วย การวิจัยไม่ใช่มีแต่ห้องและอุปกรณ์การวิจัย แต่อยู่ในวิถีชีวิต เพราะมนุษย์เมื่อรับรู้อะไรก็ต้องคิดวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจสิ่งนั้นๆดีขึ้น การใช้ข้อเท็จจริง หลักฐานข้อมูล แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์ให้เกิดความรู้ที่ชัดเจน ดีขึ้น หรือเป็นของใหม่อันเป็นประโยชน์ ทำให้การดำรงชีวิตดีขึ้น การประกอบอาชีพการงานได้ผลดีกว่าเดิม วิธีการวิจัยนั้น คือ การเข้าใจถึงการจัดการกับข้อมูล หรือข้อรับรู้กับการใช้ความเป็นเหตุผลให้ความรู้ที่ได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด

การคิดเป็นวิถีชีวิตอยู่แล้ว การคิดเป็นหรือการวิจัยก็ควรเป็นวิถีชีวิต การวิจัยกับการเรียนรู้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน เราไปแยกการศึกษากับการวิจัยออกจากกันว่า การศึกษาซึ่งเป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่คือการท่องหนังสือ การวิจัยกลายเป็นเรื่องส่วนน้อยและของคนส่วนน้อย ประเทศไทยจึงอ่อนแอทางปัญญา ถ้าปฏิรูปว่าการศึกษาคือการเรียนรู้ และการเรียนรู้กับการวิจัยอยู่ด้วยกัน ที่ไหนมีการเรียนรู้ที่นั่นมีการวิจัย ลูกเล็กเด็กแดงและชาวบ้านก็วิจัยได้ ซึ่งก็คือคิดเป็นนั่นเอง ประเทศไทยก็จะแข็งแรงทางปัญญา

(๓.) องค์ที่ ๓ เรียนรู้จากการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม และความสุข
(เข้าถึงปัญญา)

การเรียนรู้จากการทำเป็นและจากการคิดเป็น อาจเรียกว่าทำให้เกิดความรู้ ความรู้ อาจจะเป็นเรื่องๆ หรือรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือรู้แบบแยกส่วน ทำนองตาบอดคลำช้าง โดย

ไม่เห็นข้างทั้งตัว ปัญญาคือการรู้ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง หรือรู้ทั้งหมด รวมทั้งรู้ตัวเองด้วย หรือรู้ข้างทั้งตัว

สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว (The Same Oneness)

การรับรู้ของมนุษย์มีข้อจำกัดจึงรู้เฉพาะส่วน หรือรู้แบบแยกส่วน ไม่รู้ความเป็นหนึ่งเดียวของทั้งหมด จึงเกิดความบีบคั้นและขัดแย้ง แบบตาบอดคลำช้างที่แต่ละคนรู้เป็นส่วนๆ ไม่เหมือนกัน แล้วทะเลาะกันใหญ่ เพราะไม่รู้ว่าเป็นส่วนต่างนั้นที่แท้เป็นของข้างตัวเดียวกัน

เมื่อใดมนุษย์เรียนรู้ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง เข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวของทั้งหมด เรียกว่าเข้าถึงปัญญา เขาจะเกิดความรู้สึกนึกคิดใหม่ เกิดความเป็นอิสระ เพราะหลุดพ้นจากความบีบคั้นของความรู้ เกิดความสุขอันล้ำลึก ประสบความดีงามอันล้นเหลือ เพราะความงามเกิดจากความเป็นทั้งหมด เกิดความรักหรือมิตรภาพอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง

การเรียนรู้ให้เข้าถึงปัญญา หรือเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ความสุข เป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด ที่คนทั่ว ๆ ไปสามารถเข้าถึงได้ด้วยการเรียนรู้ที่ดี ชาวไร่ ชาวนาที่เข้าถึงกันแล้วก็มี ชีวิตทุกคนเป็นของมีค่า ควรมีโอกาสได้บรรลุอิสรภาพและความสุขอันล้ำลึก

ธรรมชาติล้วนเชื่อมโยง เช่น ต้นไม้ต้นหนึ่งย่อมเชื่อมโยงกับดิน น้ำ แสงแดด ออกซิเจน ไนโตรเจน คาร์บอนไดออกไซด์ ความชื้น ไล่เดือน จุลินทรีย์ที่อยู่ในดิน นก หนู ปู ปลา ชาวนา ต้นไม้ต้นอื่นๆ แมลง และผีเสื้อ ...

ทั้งจักรวาลล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน

ถ้าจิตเราสงบ เราจะสัมผัสความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง

จิตที่ติดอยู่ในการคิดที่เอาตัวตนหรือความรู้แบบแยกส่วนเป็นตัวตั้ง จะไม่เห็นความเชื่อมโยง การเรียนเป็นวิชาๆ ทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยง

การเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงไปสู่การบูรณาการให้รู้ทั้งหมด จึงเป็นเรื่องสำคัญ ไม่จำเป็นต้องเรียนให้มากวิชา ไม่ว่าจะจับอะไรขึ้นมาเรียนรู้สักอย่าง ก็เรียนรู้อย่างเชื่อมโยง ผูกสัมพันธ์แห่งความเชื่อมโยงไว้เสมอๆ จะกินข้าวก็สำนึกถึงว่าข้าวเชื่อมโยงอยู่กับ ดิน น้ำ ชาวนาอย่างไร ในที่สุดจะเห็นว่าชีวิตเราเป็นไปไม่ได้เพราะคนอื่นและสิ่งอื่น จะเกิดความกตัญญูต่อสรรพสิ่งขึ้นในหัวใจ มีความคิดกลมกล่อม ไม่หยาบกระด้าง มีความสมบูรณ์และความสุขในตัว เราเห็นภาพเช่นนี้ในชาวนาที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ

เอ็ดการ์ มิทเชล มนุษย์อวกาศ เมื่อมองจากอวกาศเห็นโลกทั้งใบเป็นหนึ่งเดียว จิตเขาเปลี่ยนโดยสิ้นเชิง เขากล่าวว่า “I come back to Earth a totally changed man” (ผมกลับมายังโลกเป็นคนที่ยังเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง) กล่าวคือความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนไปหมด กลายเป็นคนที่มีอิสรภาพ ความสุขอันล้ำลึก ประสบความงามอันล้นเหลือ และเกิดมิตรภาพอันไพศาล สภาวะใหม่นี้มีบางคนเรียกว่าเป็นจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness)

การเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงนี้ บางคนเรียกว่า Transformation และเรียกการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงนี้ว่า Transformative learning หรือจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education)

การเรียนรู้เข้าถึงปัญญานี้มีวิธีอันหลากหลาย เช่น โดยการสัมผัสธรรมชาติแวดล้อม โดรงานศิลปะ โดยการทำงาน โดยการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ โดยการเจริญสติสมาธิวิปัสสนา หรือโดยการเชื่อมโยงความรู้ ทั้งหมดเพื่อบรรลุความจริงอันเป็นหนึ่งเดียว

องค์กรแห่งการเรียนรู้ คือเรียนรู้จากการทำเป็น เรียนรู้จากการคิดเป็น และเรียนรู้จากการเข้าถึงปัญญา นี้กล่าวโดยหลักการกว้างๆ ในการปฏิบัติมีรายละเอียดต่างๆ อีกมาก เช่นที่เรียกว่า Brain-based learning ที่จัดชนิดของการเรียนรู้ให้เข้ากับช่วงพัฒนาการของสมอง การจัดสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ให้เหมาะสม การจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับจริตของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนมีอัจฉริยภาพในทางที่ต่างกัน รวมถึงการเรียนรู้ผ่านศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งค้นพบว่ากระตุ้นสมองทำให้เรียนรู้ได้ดี เป็นต้น

ในการตอบโจทย์ว่า “กระบวนการเรียนรู้ที่ดีคืออะไร” ขอให้พยายามค้นคว้าหาความรู้ให้หมดทั้งโลก อย่าจำกัดหรือเชื่อตามที่เขียนไว้ในบทนี้เท่านั้น ในความพยายามตอบโจทย์นี้อย่างจริงจัง ท่านจะกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ขึ้นมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของคนทั้งปวงต่อไป

๓.

การเรียนรู้ที่ดีของคนทั้งมวล

(Good Learning for All = GLA)

ในเมื่อการเรียนรู้ที่ดีเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์ ที่สามารถสร้างคนให้ทำเป็น คิดเป็น และบรรลุความจริง ความดี ความงาม และความสุจริต เป็นเครื่องมือแก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่ทำให้ประเทศเคลื่อนไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

จึงควรมีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีสำหรับคน ทั้งมวล หรือ Good Learning for All (GLA)

ตั้งแต่ในครอบครัว เด็กปฐมวัย นักเรียนในโรงเรียน การศึกษาในมหาวิทยาลัย ทั้งหมด การเรียนรู้ในชุมชน ในองค์กร และในสังคม รวมทั้งการศึกษาของพระสงฆ์

โดยออกแบบระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบครบ ที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีของคน ทั้งมวลไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังจะแสดงในบทต่อไป

๔.

ระบบขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้

เพื่อการเรียนรู้ที่ดีของคนทั้งมวล

ระบบที่จะขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบครบและเข้ามาสัมพันธ์กัน อย่างถูกต้อง ดุจรถยนต์ที่มีองค์ประกอบประมาณ ๑๐,๐๐๐ ชิ้น ถ้าองค์ประกอบครบและสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ก็มีรถยนต์ที่สวยงาม วิ่งไปได้อย่างนุ่มนวลสู่เป้าหมายตาม เจตนารมณ์ของผู้ขับ

องค์ประกอบของระบบการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้มีอย่างน้อย ๑๑ องค์ประกอบ ดังนี้ และตั้งในแผนภาพในหน้าถัดไป

- (๑.) **เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้** มีการรวบรวมรายชื่อผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้เท่าที่มี และจะสืบเสาะมาได้ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในที่และองค์กรต่าง ๆ กัน ส่งเสริมให้ก่อตัวกัน ขึ้นเป็นเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ทำหน้าที่ เผยแพร่และจัดอบรมแก่บุคคลหรือองค์กรที่ต้องการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตามข้อ(๗) รวมทั้งผลักดันนโยบายปฏิรูปการเรียนรู้ จำนวน ผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อองค์ประกอบอื่นๆทำงาน
- (๒.) **องค์ความรู้เรื่องการเรียนรู้ที่ดี** ต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ดี อย่างต่อเนื่อง จากการรวบรวมองค์ความรู้โลก จากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติในประเทศไทย และจากงานวิจัยและพัฒนา เพื่อการเผยแพร่และเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารให้กับ บุคคลหรือองค์กรที่สนใจศึกษาเรื่องการเรียนรู้ที่ดี
- (๓.) **การสื่อสารสาธารณะเรื่องการเรียนรู้ที่ดี** ต้องมีการสื่อสารสาธารณะที่ดีว่าการเรียนรู้ ที่ดีคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร เพื่อให้สาธารณะสนใจเรื่องการเรียนรู้ที่ดีอย่าง

กว้างขวาง อันจะนำไปสู่การเห็นคุณค่าและนโยบาย ควรสร้างนักเขียนเรื่องการเรียนรู้ที่ดี ที่เข้าใจเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งและมีทักษะสูงในการสื่อสาร

แผนภาพระบบการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้ของคนทั้งมวล

- (๔.) สำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ ในภารกิจขององค์ประกอบ (๑)-(๓) ดังกล่าวข้างต้นและอื่นๆที่ตามมา ต้องมีสำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มีความคล่องตัวและสมรรถนะสูง โดยมีผู้ปฏิบัติงานเต็มเวลา ในสำนักงานนี้ต้องมีผู้นำที่มีความสามารถสูงในการประสานงานทุกองค์ประกอบ หรือนักบริหารยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องแสวงหาให้พบบุคคลเช่นนี้
- (๕.) องค์กรนโยบายการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ คณะกรรมการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนเชิงนโยบายในการปฏิรูปการเรียนรู้ ถ้านายกรัฐมนตรี ครม. ทั้งคณะ รัฐสภา มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าในเรื่องนี้จะเป็นการดี ฉะนั้นการสื่อสารสาธารณะในเรื่องการเรียนรู้ที่ดีจึงมีความสำคัญยิ่ง
- (๖.) การปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนทั้งหมดจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยประกาศเป็นนโยบายและให้โรงเรียนมีทางเลือกที่จะลองปฏิบัติ มีการศึกษาสำรวจการปฏิบัติของโรงเรียนต่างๆ นำมาชื่นชม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาต่อยอด และขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนที่เก่งก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่โรงเรียนอื่นๆ
- (๗.) การปฏิรูปการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยทั้งหมด คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานควรเอาธุระในเรื่องนี้ โดยทำเป็นนโยบายและสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยทำได้ โดยอาจเชิญผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ตาม(๑) ไปบรรยายหรือให้การสัมมนาในมหาวิทยาลัย อธิการบดีควรเป็นผู้นำเอง โดยให้คณาจารย์ในทุกคณะและสถาบันพยายามตอบโจทย์ว่าการเรียนรู้ที่ดีคืออย่างไร โดยคั่นองค์ความรู้โลก ใช้เวลา ๑ ปี อาจเกิดผู้สนใจจริงๆ มหาวิทยาลัยละ ๕๐-๖๐ คน ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นผู้เชี่ยวชาญระดับโลกได้ เมื่อมหาวิทยาลัยมีผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ ๕๐-๖๐ คน จะสามารถทำสิ่งต่อไปนี้ได้

- (ก) ปฏิรูปการเรียนรู้ในทุกคณะและสถาบัน
- (ข) ทำหลักสูตรปริญญาตรีทาง Liberal Arts Education
- (ค) ช่วยปฏิรูปการเรียนรู้นอกมหาวิทยาลัย

ถ้ามหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย ถือการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของมหาวิทยาลัย ประเทศจะเกิดพลังสร้างสรรค์มหาศาล

(๘.) การปฏิรูปการเรียนรู้ในการศึกษาของพระสงฆ์ ประเทศไทยมีวัดประมาณ ๓๐,๐๐๐ วัด พระประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ สามเณร ๑๐๐,๐๐๐ มีระบบการศึกษาเปรียญธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งหมดเป็นทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง หากมีการปฏิรูปการเรียนรู้ให้พระเณรทั้งหมดมีการเรียนรู้ที่ดีจะเป็นพลังเพิ่มคุณภาพคน ควรเริ่มที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง โดยทำทำนองเดียวกับมหาวิทยาลัยของอเมริกา ดังกล่าวในข้อ(๗)

(๙.) สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ในทุกมหาวิทยาลัยและทุกจังหวัด ในทุกมหาวิทยาลัยควรมีสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือปฏิรูปการเรียนรู้ ตามที่กล่าวถึงในข้อ(๗) สถาบันควรสร้างผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ในคณะและสถาบันต่าง ๆ ๕๐-๖๐ คน หรือเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นก่อตั้งขึ้นเป็นสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ทำหน้าที่วิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ในแต่ละจังหวัดควรมีสถาบันเช่นนี้อย่างน้อย ๑ แห่ง เพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ทุกชนิดในจังหวัด สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ของจังหวัดอาจเกิดขึ้นโดยการสนับสนุนของ อบจ. หรือสภาการศึกษาจังหวัดที่กำลังก่อตั้งขึ้น หรืออยู่ในมหาวิทยาลัยที่ทำงานกับจังหวัดนั้นๆ

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย และในจังหวัดทุกจังหวัด จะเป็นเครื่องมืออันทรงพลังเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของคนทั้งมวล ฉะนั้นในการบริหารยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้เกิดสถาบันเช่นนี้ให้ได้ คนที่ทำงานในสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้จะมีแรงจูงใจอย่างใหญ่หลวง เพราะการเรียนรู้ที่ดีให้ความสุขอย่างล้ำลึก ผู้คนจะตั้งใจและเข้าร่วมมากขึ้น เป็นกระบวนการสุขภาวะด้วยการเรียนรู้ที่ดี สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ทั้งหมดจะสร้างผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้จำนวนมหาศาลให้ประเทศ

(๑๐.) **ปฏิรูปการเรียนรู้ในชุมชน องค์กร และสังคม** ในชุมชน องค์กรทุกชนิดและสังคม ก็ต้องการเรียนรู้ที่ดี องค์กรประกอบทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ (๑)–(๙) ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในชุมชน องค์กร และสังคม ในขณะเดียวกันชุมชนเรียนรู้ องค์กรเรียนรู้ สังคมเรียนรู้ ก็เป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ประจำจังหวัด มีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีในพื้นที่จังหวัดทั้งหมด

(๑๑.) **ที่ประชุมพัฒนานโยบายปฏิรูปการเรียนรู้ หรือ การประชุมการปฏิรูปการเรียนรู้** เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง ที่ประชุมนี้ควรประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง องค์กรประชุมประกอบด้วย

- ผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้
- ผู้ปฏิบัติบางคน
- ผู้กำหนดนโยบายบางคน
- ผู้บริหาร ผู้อาวุโสบางคน
- นักวิจัยการเรียนรู้
- ผู้แทนองค์กรที่สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้

ประเด็นหลักของการประชุม คือ การเรียนรู้ที่ดี และวิธีขยายการเรียนรู้ที่ดี โดยต้องมีข้อมูลจากการปฏิบัติจริงเข้ามาสู่ที่ประชุม ผู้ปฏิบัติจะรู้ดีที่สุดว่าปัญหาอุปสรรคคืออะไร เช่น ขาดความรู้ ติดขัดกฎระเบียบ หรือเป็นปัญหาทางการเงิน ซึ่งในที่ประชุมมีผู้เชี่ยวชาญ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารองค์กรสนับสนุนการปฏิรูป ซึ่งสามารถช่วยกันแก้ข้อติดขัดตามประเภท ทำให้การปฏิบัติหลุดหน้าไปได้

ในการประชุมปฏิรูปการเรียนรู้จะเกิดความคิดใหม่ๆ และความจำเป็นต้องสร้างเครื่องมือใหม่ๆ ก็ดำเนินการตามนั้น ทำให้การปฏิรูปก้าวหน้า ขยายตัว และมีคุณภาพดีขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อเวลาผ่านไปจะมีคนใหม่ๆ เก่งๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งจะเข้ามาสมทบหรือแทนที่คนเก่าที่ชราภาพหรือหมดสภาพไป ทำให้องค์ประกอบของที่ประชุมปฏิรูปการเรียนรู้เป็นพลวัต เคลื่อนไปสู่ความเจริญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้คนไทยเป็นบุคคลเรียนรู้มากขึ้นๆ สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มากขึ้นๆ เป็นคนที่เจริญและสังคมที่เจริญ เกิดความดี ความงาม ความสุข แผ่ซ่านไปทั่วแผ่นดิน

นอกจากนั้นคนไทยที่เก่งเรื่องการเรียนรู้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมโลกได้ด้วย

๕.

การเริ่มต้นของกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้

ควรรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการเรียนรู้เท่าที่มีจะรวมตัวกัน ก่อตัวขึ้น (Self-organize) ไม่ควรที่จะเริ่มต้นด้วยการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ การแต่งตั้งนั้นเกิดปัญหาได้มาก ว่าใครแต่งตั้ง แต่งตั้งใคร แต่งตั้งถูกตัวคนหรือไม่ ผู้ได้รับการแต่งตั้งมีความเหมาะสมที่จะทำการหรือไม่ บ่อยๆ ครั้งคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งก็เป็นปัญหาเสียเอง เพราะไม่รู้จริง แต่กรรมการรู้สึกว่ามีอำนาจ ก็จะสั่งอย่างโน้นอย่างนี้ ทำให้เรื่องนั้นๆ พิการแต่กำเนิด

“การก่อตัวขึ้นเอง” มีคุณภาพสูงกว่าเพราะได้คนที่เป็นของแท้ และมีฉันทะที่จะทำงานเรื่องนั้นๆ โดยปราศจากอามิสชักนำ ถ้ากลุ่มแกนเริ่มต้นเป็นของแท้ ก่อตัวขึ้นโดยอิสระ จะสามารถทำสิ่งที่ถูกต้องให้งอกงามต่อไปได้

ฉะนั้นเริ่มต้น สสส. ร่วมกับองค์กรบางองค์กรที่สนใจเรื่องการเรียนรู้ เช่น มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ ควรจะเป็นเจ้าภาพเชิญผู้สนใจและเชี่ยวชาญการเรียนรู้จำนวนหนึ่งมาประชุมเป็นการประชุมการปฏิรูปการเรียนรู้ ในครั้งแรกยังไม่ต้องเชิญผู้กำหนดนโยบาย ในการประชุมนี้ขอให้แต่ละคนพูดถึงการเรียนรู้ที่ดีในความเห็นของตน และวิธีที่จะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง อาจนำบทความนี้ที่เสนอระบบปฏิรูปการเรียนรู้ไปศึกษาล่วงหน้า แต่ไม่จำเป็นต้องติดตามนี้ตายตัว อาจมีการเสนอความคิดที่นอกเหนือไปจากนี้และดีกว่านี้

การประชุมปฏิรูปการเรียนรู้ ถ้าดำเนินการต่อไปและผู้เข้าร่วมประชุมมีฉันทะ ก็จะขยายตัวเป็นการประชุมนโยบายปฏิรูปการเรียนรู้ตามข้อ(๑๑) ในแผนภาพระบบปฏิรูปการเรียนรู้ ที่กล่าวถึงในบทที่ ๔ ระหว่างนี้ต้องแสวงหานักบริหารยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้มา

ทำงานเต็มเวลาในสำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ (องค์ประกอบที่ ๓) นักบริหาร
ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้ที่เก่งๆ จะสามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหมดในระบบปฏิรูป
การเรียนรู้ให้เครื่องยนต์ปฏิรูปการเรียนรู้สามารถสร้างการเรียนรู้ที่ดีให้แก่คนทั้งมวล

เมื่อที่ประชุมปฏิรูปการเรียนรู้และสำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ทำงานได้ลง
ตัวแล้ว จนผู้คนให้คุณค่า อาจพิจารณาเสนอรัฐบาลออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีรับรอง
สถานภาพของสำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ในเบื้องต้น และต่อไปออก
พระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ
เพื่อดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ต่อไปเป็นระยะยาว หรือเป็นส่วนหนึ่งของ สสค. (สำนักงาน
ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน) ก็ได้ ถ้า สสค. มีสถานภาพโดย
พระราชบัญญัติ
